

Sygn. akt V CSK 38/19

POSTANOWIENIE

Dnia 26 września 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa B. M.

przeciwko A. M.

o zapłatę,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 26 września 2019 r.,

na skutek skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 14 września 2018 r., sygn. akt I ACa (...),

1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

2) przyznaje adw. M. Ż. S. od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w (...) kwotę 1800 (tysiąc osiemset) zł powiększoną o należną stawkę podatku od towarów i usług z tytułu kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 14 września 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację powoda B. M. od wyroku Sądu Okręgowego w O. z dnia 7 lipca 2017 r., oddalającego powództwo przeciwko A. M. o zapłatę kwoty 107.820 zł, którą to należność powód wiązał z niewykonywaniem przez pozwanego obowiązków opieki i pielęgnacji zastrzeżonych w § 5 umowy darowizny nieruchomości z dnia 21 czerwca 2004 r.

W skardze kasacyjnej, w uzasadnieniu wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania, powód wskazał przyczynę kasacyjną określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Oczywiście zasadność skargi kasacyjnej wywiódł z naruszenia przez Sąd odwoławczy art. 378 § 1 w zw. z art. 386 § 2 k.p.c., art. 379 pkt 5 k.p.c. i art. 117 § 5 k.p.c., polegającego na nieuwzględnieniu z urzędu nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Zdaniem skarżącego, nieważność ta wynikała z pozbawienia go możliwości obrony swych praw wskutek trzykrotnego oddalenia przez Sąd Okręgowy jego wniosków o ustanowienie pełnomocnika z urzędu (ustanowienia go dopiero w postępowaniu apelacyjnym), w sytuacji, w której udział profesjonalnego pełnomocnika był potrzebny. Powód bowiem, jako osoba starsza i upośledzona umysłowo w stopniu lekkim, nie posiada umiejętności prawidłowego i klarownego formułowania swoich myśli i żądań w ramach pism procesowych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z art. 398¹ § 1 k.p.c. wynika, że skarga kasacyjna przysługuje co do zasady od prawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji, a więc orzeczeń wieńczących dwuinstancyjne postępowanie sądowe, w którym sądy obu instancji dysponują pełną kognicją w zakresie faktów i dowodów. Jednakże zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania tylko wtedy, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W zamyśle ustawodawcy skarga kasacyjna stanowi zatem nadzwyczajny środek zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości,

wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym, w szczególności przez zapewnienie jednolitej wykładni i stosowania prawa.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., jeżeli zachodzi niewątpliwa, widoczna na pierwszy rzut oka, tj. bez konieczności głębszej analizy, sprzeczność orzeczenia z przepisami prawa nie podlegającymi różnej wykładni (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 sierpnia 2016 r., II CSK 94/16, nie publ.) i w wyniku takiego naruszenia prawa zapadło w drugiej instancji orzeczenie oczywiście wadliwe (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2015 r., III CSK 198/15, nie publ., z dnia 13 kwietnia 2016 r., V CSK 622/15, nie publ., z dnia 2 czerwca 2016 r., III CSK 113/16, nie publ., z dnia 27 października 2016 r., III CSK 217/16, nie publ., z dnia 29 września 2017 r., V CSK 162/17, nie publ., z dnia 7 marca 2018 r., I CSK 664/17, nie publ., z dnia 18 kwietnia 2018 r., II CSK 726/17, nie publ., z dnia 5 października 2018 r., V CSK 168/18, nie publ.).

Skarżący nie wykazał, by kwestionowane przez niego orzeczenie dotknięte było tego rodzaju nieprawidłowościami.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego odmowa ustanowienia dla strony pełnomocnika z urzędu co do zasady nie usprawiedliwia zarzutu nieważności postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony swych praw. Inaczej jest tylko wtedy, gdy strona swoim zachowaniem wykazuje nieznaną reguł postępowania lub nieporadność, prowadzącą do tego, że przy faktycznym lub prawnym skomplikowaniu sprawy nie jest w stanie wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2000 r., I CKN 787/00, nie publ. oraz z dnia 2 grudnia 2015 r., IV CZ 58/15, nie publ.; wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 2 marca 2005 r., III CSK 533/04, nie publ., z dnia 12 września 2007 r., I CSK 199/07, nie publ., z dnia 16 kwietnia 2008 r., V CSK 564/07, nie publ., z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 50/08, nie publ., z dnia 14 lutego 2013 r., II CSK 385/12, nie publ., z dnia 29 września 2017 r., V CSK 14/17, nie publ.). Stosownie do jeszcze dalej idącego poglądu, pozbawienie możliwości obrony interesów spowodowane tą przyczyną

występuje tylko w rzadkich i wyjątkowych przypadkach oczywiście wadliwej oceny zdolności poznawczych, intelektualnych i komunikacyjnych strony, która jest tak dalece nieporadna, że jej osobiste uczestnictwo i obrona interesów w postępowaniu jest jedynie formalnym pozorem (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2013 r., II CSK 167/13, nie publ.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się również, że choroba lub inna ułomność psychiczna strony sama przez się nie powoduje nieważności postępowania z powodu niemożności obrony przez stronę swych praw (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2004 r., III CK 38/04, nie publ.; wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 50/08, z dnia 19 lutego 2010 r., IV CSK 318/09, nie publ. i z dnia 29 września 2017 r., V CSK 14/17). Nieważność taka zachodzi wtedy, gdy strona, której odmówiono stanowienia pełnomocnika z urzędu, ze względu na stan zdrowia psychicznego nie jest w stanie podjąć racjonalnej obrony swych praw w postępowaniu sądowym (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 lutego 2013 r., II CSK 385/12, z dnia 20 października 2016 r., II CSK 72/16, nie publ., z dnia 29 września 2017 r., V CSK 14/17; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2015 r., IV CZ 58/15).

W świetle tych reguł nie można stwierdzić, że Sąd Apelacyjny w sposób oczywisty dopuścił się zarzucanego naruszenia i wydał oczywiście wadliwe rozstrzygnięcie.

Należy zwrócić uwagę, że kluczowe znaczenie w sprawie miała kwestia aktualizacji i niewywiązywania się przez pozwanego z obowiązku opieki i pielęgnacji nad jego babcią zastrzeżonego w § 5 umowy darowizny z dnia 21 czerwca 2004 r. Podstawowe znaczenie miało zatem ustalenie, czy - i w jakim okresie - potrzebowała ona pomocy oraz przez kogo, w szczególności powoda czy pozwanego, ewentualna potrzeba była zaspokajana. Powód niewątpliwie był tego świadomy, formułował stosowne twierdzenia i wykazywał inicjatywę dowodową, nie można zatem stwierdzić, że był oczywiście niezdolny do podjęcia racjonalnych czynności procesowych przed Sądem Okręgowym w O.. Sąd pierwszej instancji nie oddalił powództwa ze względu na niedostatek ustaleń czy wadliwe sformułowanie żądań, lecz dlatego, że ustalił, iż potrzeba opieki i pielęgnacji względem matki powoda zaistniała dopiero w czerwcu 2009 r. i trwała do jej śmierci (wrzesień 2009

r.), i że w tym okresie zarówno najbliżsi członkowie rodziny powoda, jak również pozwany uczestniczyli w sprawowaniu tejże opieki. Ustalenia te zostały poczynione w oparciu o zeznania świadków należących do kręgu najbliższej rodziny powoda i pozwanego, a ich prawidłowość została potwierdzona przez Sąd Apelacyjny, co uwzględniało także inicjatywę dowodową pełnomocnika powoda ustanowionego w postępowaniu apelacyjnym, która nie była ograniczana przez Sąd na podstawie art. 381 k.p.c. jako spóźniona.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Wysokość przyznanych pełnomocnikowi z urzędu kosztów pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym ustalono zgodnie z § 8 pkt 6 w zw. z § 16 ust. 4 pkt 2 i § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu z 3 października 2016 r. (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 18).